

Antik Edebiyattan Rusça Şiir, Roman ve Tiyatro Eseri Çevirileri¹

Leyla Şener*

* Doç. Dr. | Assoc. Prof.

Anadolu Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Rus Dili
ve Edebiyatı Bölümü |
Anadolu University, Faculty
of Literature, Department of
Russian Language and
Literature

lsener@anadolu.edu.tr
Eskişehir / TÜRKİYE

Öz

XVIII. yüzyıl Rusya'da Antik Çağı algılama ve kavrama yüzyılı olarak nitelendirilebilir. Yeni bir Avrupa devleti kurma amacı güden I. Petro, Rusya'yı kültürel olarak da Avrupa'nın temelini aldığı Antikite'ye bağlamak için uğraş vermektedir. Çeviri Antik kültürü benimsemek için en önemli araçlardan biridir. XVIII. yüzyıl boyunca Antik Yunan ve Roma edebiyatından birçok eser çevrilmiştir. Antik edebiyattan yapılan çeviri faaliyetleri, edebi çevirinin altın çağı olarak tanımlanan XIX. yüzyılda da yoğun bir şekilde devam etmiştir. Antik edebiyattan yapılan çeviriler sayesinde Rusya, Batı Avrupa'nın kültürel mirasına ortak olma fırsatı yakalamıştır. Nicel araştırma tekniğinin içerisinde yer alan doküman analizi yöntemi üzerine kurulu çalışmada XVIII. –XIX. yüzyıllar arasında Rusya'da Antik Yunan ve Roma edebiyatından çevrilen eserler konu alınmıştır. Araştırmanın kuramsal çerçevesi doğrultusunda XVIII. – XIX. yüzyılları arasında Rusya'da Antik Yunan ve Roma edebiyattan şiir, düzyazı ve tiyatro türünde çevrilen eserler incelenmiştir. XVIII. –XIX. yüzyıl arasında, Rus okuru yoğun çeviri faaliyetleri sayesinde Antik Yunan ve Roma edebiyatının belli başlı şiir, roman ve tiyatro eserleriyle tanışma fırsatı elde etmiştir. Bu fırsatı ona Rus edebiyatının ünlü isimleri olan çevirmenler tanımıştır. Asıl eserin özelliklerini ortaya çıkarma ve bunları aktarmaya çalışma konusunda deneyim kazanan çevirmenler, bu konuda önemli yol kat etmiştir.

Anahtar Kelimeler: XVIII. –XIX. Yüzyılları arası Rusya, Antik edebiyat, çeviri, çevirmen, edebî çeviri faaliyetleri.

Gönderim / Received:
15.08.2023

Kabul / Accepted:
30.12.2023

**Alan Editörü / Field
Editor:**

Gamze Gizem Avcıoğlu

Translations of Poetry, Novel and Drama Works from Ancient Literature in Russia

Abstract

We can describe the XVIII century as the century of perception and comprehension of the Ancient Age in Russia. Aiming to establish a new European state, Peter I tries to connect Russia culturally to Antiquity on which Europe is based. One of the most important instruments for adopting the ancient culture is translation. During the XIX century, many works were translated from Ancient Greek and Roman literature. Translation activities from ancient literature continued intensively during the XVIII century, which we can define as the golden age of literary translation. Thanks to the intensive translation activities from ancient literature, Russia has had the opportunity to become a partner in the cultural heritage of Western Europe. In our study, we focused on the works translated from ancient Greek and Roman literature in Russia between the XVIII and XIX centuries in the genres of poetry,

¹ Bu çalışma Anadolu Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SBA-2023-89 numaralı proje kapsamında hazırlanmıştır.

novels and drama. Thanks to intensive translation activities, Russian readers had the opportunity to become acquainted with the main poetry, novel and drama works of Ancient Greek and Roman literature. This was made possible by translators, who are famous names of Russian literature.

Keywords: XVIII-XIX centuries Russia, ancient literature, translation, translator, literary translation activities.

GİRİŞ

XVIII. yüzyıl Rusya'sı Antik Çağı algılama ve kavrama yüzyılı olarak nitelendirilebilir. Yeni bir Avrupa devleti kurma amacı güden I. Petro, Rusya'yı kültürel olarak da Avrupa'nın temelini aldığı Antikite'ye bağlamak için uğraş vermektedir. Çeviri Antik kültürü benimsemek için önemli araçlardan biridir. Çeviriler sayesinde Rusya, Batı Avrupa'nın kültürel mirasına ortak olma fırsatı yakalamıştır. XVIII. yüzyıl boyunca Antik Yunan ve Roma edebiyatından birçok eser çevrilmiştir. Antik edebiyattan çeviri faaliyetleri XIX. yüzyılda da devam etmiştir.

XVIII. yüzyılın ilk yıllarında çeviriler, Rusça metinlerin yüzde doksanını oluşturmaktadır. Bu çeviriler öncelikle bilgi veren türde (savaş sanatı, hukuk, mühendislik, mimari, matematik, astronomi, coğrafya) metinlerdir (Şener, 2013, s. 569-576). XVIII. yüzyılın ilk yarısında Rusya'da M. V. Lomonosov'un (1711-1765) çeviri faaliyetleri öne çıkmaktadır. Antik Yunan edebiyatının büyük ismi Homeros'u Rusçaya ilk çeviren Lomonosov'dur. "İlyada" destanının VIII. ve IX. bölümlerinden bazı mısralara "Hitabet Sanatı" ders kitabında yer vermiştir (Şener, 2021, s. 162). XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Rusya'da edebi çevirilere ağırlık verilmeye başlandığı gözlemlenmektedir. Edebi çeviri faaliyetleri özellikle II. Yekaterina döneminde (1762-1796) gelişmiştir. Birkaç dil bilen İmparatoriçenin kendisi de Fransızcadan çeviri yapmaktadır. V. K. Tredyakovski (1703-1768), A. P. Sumarov (1717-1777), D. İ. Fonvizin (1745-1792) gibi, XVIII. yüzyıl Rus edebiyatının önde gelen yazarları da çeviriyle ilgilenmektedir (Şener, 2021, s. 165).

XIX. yüzyıl "Rus edebiyatının altın çağı" olarak tanımlanmaktadır. Araştırmacı A. A. Alekseyeva'ya göre söz konusu yüzyıl Rusya'da edebi çevirinin altın çağı olarak da tanımlanabilir (2004, c. 94). Yüzyılın birçok ünlü yazarı çeviri yaptığı gibi, çeviri hakkında görüşler de ileri sürmüştür. XIX. yüzyılın ilk yarısında A. S. Puşkin'in (1799-1837), N. İ. Gnediç'in (1784-1833), V. A. Jukovski'nin (1783-1852) M. Y. Lermontov'un (1814-1841), P. A. Katenin'in (1792-1853), İ. İ. Vvedenski'nin (1813-1855) çeviri faaliyetleri dikkat çekmektedir. Bunların arasında Rusçaya ilk olarak "İlyada" ve "Odysseia" destanlarını tam metin olarak çeviren N. İ. Gnediç'in ve V. A. Jukovski'nin isimleri konumuz açısından önemlidir.

Rusya'da XIX. yüzyılın ortası, devrimci demokrat ve "sanat için sanat" taraftarları arasında ideolojik ve siyasi mücadelenin yoğun yaşandığı bir dönemdir. Bu mücadele çeviri faaliyetlerine de yansımıştır. Her bir grubun temsilcileri hem çeviri eseri hem de çeviri yöntemi seçimi bakımından farklılık göstermektedir. N. G. Çernişevski (1828-1889), N. A. Dobrolyubov (1836-1861), D. İ. Pisarev (1840-1868) gibi devrimci-demokratik düşüncenin temsilcileri, çevirmek için öncelikle toplumsal içerikli eserleri seçmektedir. A. A. Fet (1820-1892), V. İ. Maykov (1728-1778) gibi karşı grubun temsilcileri ise daha öznel, felsefi yazı türlerinin çevirisine yönelmektedir. A. A. Fet ve V. İ. Maykov belli başlı Antik yazarları Rusçaya çeviren şairler olarak önemlidir.

XIX. yüzyılın son yıllarında Rusya'daki çeviri eser sayısı artmıştır. Antik edebiyat eserlerine karşı ilginin devam ettiği bu dönemde *Современник*, *Вестник Европы*, *Библиотека для чтения*, *Ежемесячные сочинения, к пользе и увеселению служащие*, *Москвитянин* gibi dergiler çok popülerdir. Rus okuru bu dergilerin sayfalarında Antik edebiyatın önemli yazarlarının eserleriyle tanışma fırsatı bulmuştur. Böylece XVIII. – XIX. yüzyıllar arasında Rus çevirmenler, asıl eserin özelliklerinin ortaya çıkarma ve bunları aktarmaya çalışma konusunda deneyim kazanarak Antik edebi eserlerin çevirisinde önemli yol kat etmiştir (Сдобников, Петрова, 2001, c. 26-36).

Rusya'daki edebi çeviri faaliyetleri kapsamında Antik edebiyattan yapılan çeviriler araştırmacıların dikkatini çeken konulardan biridir. Bu konu son yıllarda farklı çalışmaların odağında yer almaktadır. Bununla birlikte, çalışmalar tek bir edebi tür (şiir), eser ya da yazar üzerine yoğunlaşmış, edebi çeviri faaliyetlerini bütüncül bir bakış açısıyla ele almaktan uzak kalmıştır. Dolayısıyla XVIII.-

XIX. yüzyıllarda Rusya’da Antik edebiyattan yapılan edebi çeviriler üzerine kapsayıcı bir araştırma yapmak önemli hale gelmiştir.

Nicel araştırma tekniğın içerisinde yer alan doküman analizi yöntemi üzerine kurulu çalışmada XVIII. –XIX. yüzyıllar arasında Rusya’da Antik Yunan ve Roma edebiyatından şiir, roman ve tiyatro türünde çevrilen eserler konu alınmıştır. Araştırmanın kuramsal çerçevesi doğrultusunda çeviri eserleri, belirlenen belli başlı kriterlere göre incelenmiştir. Çevrilen eser kime aittir; Eser Rusçaya ilk hangi tarihte çevrilmiştir; İlk çeviri kime aittir; Eser Rusçaya hangi dilden çevrilmiş, hangi tarihte ve nerede basılmıştır; Eser söz konusu yüzyıllar arasında kaç defa ve kimler tarafından çevrilmiştir.

Antik Yunan Edebiyatından Şiir, Roman ve Tiyatro Eserleri Çevirisi

Şiir Çevirisi

Antik Yunan şairleri Rusçaya yoğun olarak XVIII. yüzyılda çevrilmeye başlanmıştır. Söz konusu dönemde Homeros başta olmak üzere, Anakreon, Hesiodos, Pindarus, Sappho, Ezop ve Theocritus gibi Antik Yunan edebiyatının önde gelen şairleri Rusçaya çevrilmiştir. Antik Yunan edebiyatından çeviri yapanlar arasında A. D. Kantemir (1709-1744), M. V. Lomonosov, A. P. Sumarokov, V. K. Tredyakovski, N. P. Osipov (1751-1799), M. N. Muravyov (1845-1900) gibi önemli yazarlar yer almaktadır. Bunun yanı sıra E. İ. Kostrov (1755-1796), K. A. Kondratoviç (1703—1790), P. E. Ekimov (doğum yılı yaklaşık 1735 - ölümü 1795 yılından sonra), S. S. Volçkov (1707-1773), İ. İ. Akimov (1784-1805), V. A. Priklonski (1746-1789) Antik Yunan edebiyat eserlerini Rusçaya kazandıran isimlerin başında gelmektedir. Antik Yunancadan yapılan çevirilerde Fransızca ve Almanca aracı dil olarak kullanılır. Bunun yanı sıra asıl dilden –Antik Yunancadan– yapılan çeviriler de mevcuttur (Şener, 2021, s. 161-168).

Roman Çevirisi

İlgili incelemelerde günümüze kadar ulaşılmış beş Antik Yunan roman örneği olduğu belirtilmektedir. Bunlar Hariton’un “Haireas ve Kalliroi”, Longus’un “Daphnis ile Khloe”, Heliodorus’un “Aethiopika veya Theagenes ile Kharikleid”, Akhilles Tatiüs’ün “Leukippe ile Kleitophon” ve Efesli Xenophon’un “Bir Efes Masalı, Habrokomes ve Anthia” başlıklı eserleridir. Antik Yunan romanlarında genel olarak olay örgüsünde bazı ortak özellikler göze çarpmaktadır. Sevgili olan kadın ve erkek kahramanlar olağanüstü güzel ve yakışıklıdır. Âşık olan bu kahramanların yolları bir şekilde ayrılır: ya soyguncu çetelerin ellerine düşer, ya zorba kişiler tarafından alıkoşulurlar ya da ailevi sebepler bir araya gelmelerini engeller. Ama ayrı düşseler de kahramanlar birbirlerine sadık kalır; acı çekseler de kalplerinin sahiplerine ihanet etmez ve sonunda kavuşurlar. Bunun yanı sıra Antik Yunan romanlarında bazen tarihi figürler de tasvir edilir; örneğin, Hariton’un “Haireas ve Kalliroi” romanında kahramanlardan biri Peloponnesos Savaşı sırasında Atina donanmasına karşı parlak bir zafer kazanan Syracuse’lı Hermokrates’tir. Ancak tarihsel olayların ve tarihsel figürlerin tasviri gerçeklere dayanmaz (Лоцев, 1986, c. 251-252).

Hariton

Hariton’un “Haireas ve Kalliroi” başlıklı eseri günümüze tam olarak ulaşan Antik Yunan romanlarından biridir. Milattan Önce 5. yüzyıla ait tarihi olayları arka planına alarak Syracuse komutanı Hermocrates’ın kızı güzel Kalliroi ve genç Haireas’ın aşkını işleyen bir romandır. Roman Rusçaya ilk olarak 1763 yılında «Похождение Керее и Каллирои» Rusça başlığıyla İ. İ. Akimov (1724-1805) tarafından çevrilmiştir (Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1966, c. 327). St. Petersburg Bilimler Akademisi matbaasında 1200 adet olarak basılan çeviri, Rusçaya aracı dil Almandan kazandırılmıştır (Şener, 2018, s. 559-565). İ. İ. Akimov St. Petersburg Bilimler Akademisinin bünyesinde açılan liseden mezun olmuştur. Almanca, Fransızca ve Latinceye hâkim Akimov, Bilimler Akademisi ve Senato’da çevirmenlik görevi yürütmüştür. “Haireas ve Kalliroi” romanının çevirisine yazdığı önsözde “Eski yazarların doğal ve asil sadeliği” ile büyülendiğini ifade

etmiştir. Romanın çevirisi Rusya'nın ilk popüler bilim ve edebiyat dergisi olan *Ежемесячные сочинения, к пользе и увеселению служащие* dergisinde yayımlanan bir eleştiri yazısında başarılı olarak nitelendirilmiştir (Мартинов, Словарь русский писателей XVIII века, 1998, с. 24).

“Haires ve Kalliroi” romanı XIX. yüzyıl boyunca Rusya’da çevrilmemiştir Bu da romanın ilk çevirisinin önemini artırmaktadır. Eser ancak 1954 yılında tekrar Rusçaya kazandırılmıştır. Eseri asıl dilden Rusçaya ünlü filolog İ. İ. Tolstoy (1880—1954) çevirmiştir (Харитон. Повесть о любви Херея и Каллирои / Пер., комм. и ст. И. И. Толстого. — М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1954., https://rusneb.ru/catalog/003673_000052_RU+NOVOSIBIRSK_BIBL_2000274305/).

Efesli Xenophon

Milattan Sonra II. yüzyılda yaşayan Efesli Xenophon, aşk romanı olarak nitelendirilen “Bir Efes Masalı, Habrokomes ve Anthia”nın yazarı olarak bilinmektedir. Eser günümüze kısaltılmış haliyle ulaşmıştır. Araştırmacı Tronski olayların köleler, soyguncular, balıkçılar, başka bir deyişle alt sınıfları arasında gerçekleşmesi eserin öne çıkan özellikleri arasında olduğunu belirtmektedir (2019, с. 266). “Bir Efes Masalı, Habrokomes ve Anthia” romanının Rusça ilk çevirisi 1793 yılında yayımlanmıştır. «Торжество супружеской любви над злочестиями, или Приключения Аврокома и Анфии. Ефесская повесть» başlığıyla Moskova’da A. G. Reşetnikov’un matbaasında basılmıştır. Aracı dil Fransızcadan çevrilen eserin çevirmeni isminin sadece baş harfleriyle belirtilmiştir (Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1964, с. 99). Araştırmacı V. D. Rak’a göre belirtilen harfler V. M. Protopov’a (1760-1810) aittir. Bir rahibin oğlu olan V. M. Protopov Rusya’nın ilk yüksek eğitim kurumu olan Slav-Grek-Latin Akademisi’nde eğitim görmüştür (Пак, Словарь русский писателей XVIII века, 1998, с. 500-502).

Eser XIX. yüzyıl boyunca Rusya’da çevrilmemiştir. “Bir Efes Masalı, Habrokomes ve Anthia” romanı ancak 1956 yılında tekrar Rusçaya kazandırılmıştır. Eseri asıl dilden klasik diller alanında uzman olan S. F. Polyakova (1914-1994) ve İ. F. Felenkovskaya çevirmiştir (Ксенофонт Эфесский. Повесть о Габрокоме и Антии / Пер. с древнегреч. С. Поляковой, И. Феленковской; вступ. ст. и примеч. С. Поляковой. — М.: Гослитиздат, 1956., https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_005887879/).

Heliodoros

III. yüzyılda yaşamış olan yazar Heliodoros’un “Aethiopika veya Theagenes ile Kharikleid” romanı Ortaçağ Bizans’ında son derece popülerdir. İlgili incelemelerde XVI. yüzyılda belli başlı Avrupa dillerine çevrilen “Aethiopika”nın, özellikle XVII. yüzyıl Fransız romanının gelişimi üzerinde önemli etkisi olduğu ifade edilmektedir (Тронский, 2019, с. 266). Rusçaya ilk olarak aracı dil Latince’den çevrilmiştir. Eser iki cilt halinde 1759 ve 1779 yıllarında St. Petersburg Bilimler Akademisi matbaasında 12000 adet olarak basılmıştır. Rusça «Образ невинной любви, или Странные приключения ефионской царевны Хариклеи и Феагена Фессалинина» (Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1962, с. 207) başlığını taşıyan eserin çevirmeni İ. K. Moşkov’dur. Slav-Grek-Latin Akademisi ve St. Petersburg Üniversitesi’nde eğitim gören İ. K. Moşkov, bir süre Deniz Harp Okulu’nda Latince, tarih ve coğrafya dersleri vermiş, 1769 yılından itibaren ise Senato’da görev yapmıştır. Moşkov, Heliodoros’un ünlü romanını da bu yıllarda çevirmiştir (Шишкин, Словарь русских писателей XVIII века, 1999, с. 304-305).

Eser XIX. yüzyıl boyunca Rusya’da çevrilmemiştir. “Aethiopika veya Theagenes ile Kharikleid” romanı ancak 1932 yılında tekrar Rusçaya kazandırılmıştır (Гелиодор. Эфиопика / Пер. А. Болдырева (кн. I, X), А. Доватура (кн. II, IX), А. Егунова (кн. III, VIII), А. Миханкова (кн. IV, VII), Э. Визеля (кн. V, VI); Вступ. ст. и коммент. А. Егунова. — М.; Л.: Academia. 1932., https://imwerden.de/pdf/geliodor_efiopika_academia_1932__ocr.pdf). Romanı asıl dilden A. Boldiyrev

(1896-1941), A. Dovatur (1897-1982), A. Egunov (1895-1968), A. A. Mihankov (1904- 1930) ve E. Wiesel'den (1897- ?) oluşan bir çalışma grubu tarafından çevrilmiştir (Бударагина, 2019, с. 99-309).

Tiyatro Eserleri Çevirisi

Antik Yunan tragedyasının üç önemli isminin eserleri bilinmektedir: Aeschylus, Sofokles ve Euripides. Bunlardan Aeschylus tür olarak tragedyanın yaratıcı, "babası" olarak ün salmıştır. Antik Yunan komedyacı yazarları arasında ise Cratinus, Eupolis ve Aristofanes'in isimleri öne çıkmaktadır. Cratinus ve Eupolis'in eserleri ancak kısmi olarak günümüze ulaşmıştır. Aristofanes'in yazdığı kırk dört piyesten ise on biri muhafaza edilmiştir (Тронский, 2019, с. 157).

Aeschylus

Milattan Önce yaklaşık 524-457 yılları arasında yaşayan Aeschylus Rusçaya ilk olarak 1825 yılında çevrilmiştir. Söz konusu çeviri yazarın "Agamemnon" ve "Thebai'ye Karşı Yediler" oyunundan birer sahnedir. Çevirmeni şair, edebiyat eleştirmeni A. F. Merzlyakov'dur (1778-1830). A. F. Merzlyakov «Подражания и переводы из греческих и латинских стихотворцев» kitabında yer verdiği bu çeviriler Moskova'da üniversite matbaasında basılmıştır. İlgili incelemelerde Aeschylus'un bu ilk Rusça çevirileri daha ziyade serbest birer uyarılma olduğu ifade edilmektedir (Ермакова, 2021, с. 4). Bir kasaba esnafının oğlu olan Merzlyakov, Perm Halk Okulunda eğitim görmüştür. On üç yaşında şiir yazmaya başlamıştır. 1802 yılından itibaren hayatının sonuna kadar Moskova Üniversitesi'nde Rus edebiyatı profesörü olarak görev yapmıştır. Antik Yunan ve Roma edebiyatından çeviriler yapan Merzlyakov, Vergilius ve Theocritus'u Rusçaya kazandıran isimler arasında dikkat çekmektedir (Койрова, 2000, с. 81-82).

"Persler" tragedyasının Rusça ilk tam çevirisi 1856 yılı tarihlidir. *Москвитянин* dergisinde yayımlanan ve düzyazı olarak yapılan çeviri Antik edebiyat profesörü olan B. İ. Ordinski'ye (1823-1861) aittir. 1864 yılında "Persler" ve "The Oresteia" tragedyalarının N. P. Kotelov'a ait çevirileri yayımlanmıştır. «Драмы Эсхила» kitabında yer alan söz konusu çevirilerin pek de başarılı olmadığı belirtilmektedir (Ермакова, 2021, с. 4). XIX. yüzyıl Rusya'sında "Persler" tragedyası bir kez daha çevrilmiştir. 1888 tarihli çeviri Rus eğitimci, filolog ve çevirmen V. G. Apelrot'a (1865-1897) aittir. "Persler" dışında Apelrot, Yunan yazarın "Thebai'ye Karşı Yediler" ve "Prometeus" tragedyalarını da Rusçaya kazandırmıştır. İlgili incelemelerde asıl dilden yapılan söz konusu çevirilerin Kotelov'un çevirilerine kıyasla asıl esere daha sadık olmakla birlikte, edebi yönden pek özellikli olmadıkları ifade edilmektedir (Ермакова, 2021, с. 5).

"Prometeus" tragedyasının Rusçaya Aeschylus'un diğer tragedyalarından daha çok çevrildiği dikkat çekmektedir. "Prometeus"u Rusçaya tam çevirisi 1873 yılında İ. A. Kossoviç (1808—1878), 1893 yılında L. N. Durdufi, 1891 yılında D. S. Merejkovski (1865-1941) tarafından yapılmıştır. Asıl dilden yapılan bütün bu çevirilerin arasında ünlü şair, eleştirmen ve çevirmen D. S. Merejkovski'ye ait çeviri edebi özellikleriyle öne çıkmaktadır (Ермакова, 2021, с. 5). Eğitim gördüğü St. Petersburg lisesinde Antik Yunanca ve Latince dersleri alan Merejkovski, devam ettiği St. Petersburg Üniversitesi Tarih ve Filoloji Fakültesi'nde Yunancayı zorunlu ders olarak öğrenmeye devam etmiştir. Merejkovski "Prometeus"u çevirirken artık ünlü bir şairdir. "Prometeus" dışında, Sofokles'in "Antigone" "Kral Oidipus" ve "Oidipus Kolonos'ta", Euripides'in "Hippolitus" ve "Medea" tragedyalarını da Rusçaya kazandırmıştır. Dönemin eleştirmenleri genel olarak Merejkovski'nin Antik Yunan tragedyaları çevirilerini başarısız olarak nitelendirse de (Гаспаров, Ярхо, 1990) günümüz eleştirmenleri bu çevirilerin tekrar değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Успенская, 2005).

Sofokles

Milattan Önce 496 – 406 yılları arasında yaşayan Sofokles'in ilk Rusça çevirileri XIX. yüzyıla aittir. Rus okuru önce "Filoktetes" tragedyasını okuma fırsatı bulmuştur. Tragedyanın ilk çevirmeni V. D. SEFAD, 2024; (51): 45-64

Golitsin'dir (1752-1822). Golitsin eseri Fransızca aracı dil kullanarak Rusçaya kazandırmıştır (Гаспаров, Ярхо, 1990). Tragedya 1799 yılında Moskova'da yayımlanmıştır. 1816 yılına "Filoktetes" tragedyası bir kez daha Rusçaya çevrilmiştir. Çeviri yine aracı dil Fransızcadan şiir olarak yapılmıştır. Çevirmeni yazar ve devlet adamı S. T. Aksakov'dur (1791-1859). İlgili incelemelerde Golitsin ve Aksakov'un çevirileri tragedyanın sanatsal özelliklerinden ziyade içeriğini verdiğinin altı çizilmektedir (Гаспаров, Ярхо, 1990).

Rus okuru Sofokles'in bütün eserleriyle 1823-1825 yılları arası tanışma fırsatı bulmuştur. Söz konusu yıllarda ayrı ayrı kitapçıklar halinde yazarın "Trakhisli Kadınlar", "Aias", "Kral Oidipus", "Oidipus Kolonos'ta", "Antigone", "Elektra" ve "Filoktetes" tragedyalarını Rusçaya kazandıran filolog ve çevirmen İ. İ. Martinov'dur (1771-1833). Tragedyaları asıl dilden çeviren İ. İ. Martinov, çevirilerini ayrıntılı yorumlarla zenginleştirmiştir (Теплова, Словарь русских писателей XVIII века, 1999, с. 275).

XIX. yüzyılın ortalarında Moskova Üniversitesi'nde Latince dersleri veren çevirmen S. D. Şestakov (1820-1858) Sofokles'in "Kral Oidipus" ve "Antigone" tragedyalarını asıl dilden Rusçaya çevirmiştir. Yine aynı yıllarda eğitimci, çocuk yazarı, çevirmen Vasili İvanovç Vodovozov (1825-1886) ise "Antigone" ve "Oidipus Kolonos'ta" tragedyalarını yine asıl dilden Rusçaya kazandırmıştır. İlgili incelemelerde Şestakov'un çevirilerinin başarısız olarak nitelendirilirken, Vodovozov'un asıl eserin hem içerik hem de edebi özelliklerini Rusçaya kazandırdığının altı çizilmektedir (Гаспаров, Ярхо, 1990).

XIX. yüzyılın son yıllarında yapılan Sofokles çevirileri arasında 1883 yılı tarihli "Oidipus Kolonos'ta" ve 1893 yılı tarihli "Kral Oidipus" tragedyalarının çevirileri dikkat çekmektedir. "Oidipus Kolonos'ta" tragedyasının çevirisi Moskova Üniversitesi klasik diller profesörlerinden V. G. Zubkov'a (1847-1903) aittir. "Kral Oidipus" tragedyasını ise O. P. Veys (1865-1935) Rusçaya kazandırmıştır. İki tragedyada da Rusçaya asıl dilden çevrilmiştir. İlgili incelemelerde Veys'in çevirisi son derece başarılı olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca dönemin eleştirmenleri de söz konusu çevirinin "Asıl eserin şiirsel özelliklerini, gerçekten şiirsel bir coşkuyla" aktardığını ifade etmiş, "Çevirinin Rusçasının kusursuz" olduğunun altı çizilmiştir (Гаспаров, Ярхо, 1990).

Euripides

Sofokles'le aynı yıllarda eser veren Euripides Milattan Önce 480- 406 yılları arasında yaşamıştır. Euripides'in yazdığı on yedi tragedya ve bir de satyrikon drama muhafaza edilmiştir (Тронский, 2019, с. 37). Antik Yunan yazarının eserleri Rusçaya ilk olarak XIX. yüzyılda çevirmeye başlanmıştır. V. İ. Vodovozov'un 1888 yılında çevirdiği "İphigenia Tauris'de" ve V. G. Apelrot'un 1890 yılında çevirdiği "Herakleidae" tragedyaları, Euripides'in Rusça ilk çevirileri arasında öne çıkmaktadır. İki tragedyada da Rusçaya asıl dilden çevrilmiştir. Ayrıca D. S. Merejkovski 1895 yılında "Medea", 1902 yılında ise "Hippolitus" tragedyalarını yine asıl dilden Rusçaya kazandırdığını belirtmemiz lazım (Тронский, 2019, с. 481).

Euripides'in bütün eserlerini Rusçaya kazandıran şair, edebiyat eleştirmeni, çevirmen İ. F. Annenski'dir (1855-1909). Annenski, Euripides çevirileri üzerinde on beş yıl boyunca çalışmıştır. Şair hayattayken St. Petersburg'da "Bakkhalar" («Вакханки», 1894), "Resos" («Рес», 1896), "Herakles" («Геракл», 1897), "İphigenia Tauris'de" («Ифигения-жертва», 1898), "Elektra" («Электра», 1899), "Orestes" («Орест», 1900), "Alkestis" («Алькеста», 1901), "Hippolitus" («Ипполит», 1902) ve "Medea" («Медея», 1903) tragedyalarının çevirileri yayımlanmıştır. Ayrıca 1898 yılında *Мир Божий* dergisinin Nisan sayısında "Fenikeli Kadınlar" («Финикиянки») başlıklı tragedyanın çevirisi yayımlanmıştır. Bunların yanı sıra 1906 yılında üç cilt olarak düşünülen ve Euripides'in bütün eserlerini içermesi planlanan «Театр Еврипида» kitabının birinci cildi yayımlanmıştır. Bu ciltte "Alkestis", "Medea" ve "Hippolitus" dışında ilk defa "İon" tragedyası ve "Kyklops" satyrikon dramının çevirileri de yer

almaktadır (Гаспаров, Ярхо, 1999). Rus okuru hala Euripides tragedyalarını Annenkov'un asıl dilden yaptığı çevirileriyle okumaya devam etmektedir, bu da söz konusu çevirilerin niteliğinin en iyi göstergesidir.

Aristofane

Milattan Önce 446-387 yılları arasında yaşayan Yunanlı komedyacı yazarı Aristofanes Rusya'da XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde tanınmaya başlanmıştır. Yazarın Rusçaya çevrilen ilk eseri "Bulutlar"dır («Облака»). Yazar ve diplomat İ. Muravyov-Apostol'a (1762-1851) ait bu çeviri 1821 yılında St. Petersburg'da Antik Yunanca ve Rusça bakışımı olarak yayımlanmıştır (https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_002988020). Yazdığı önsözde Muravyov-Apostol bir çevirmen olarak görevlerini: "1. Dilimizin özelliklerinin izin verdiği ölçüde asıl esere sadık kalmak; 2. Komedinin üslubuna, yani günlük konuşma diline uygun (...) bir dil kullanmak; 3. Düzyazının izin verdiği ölçüde korolarda şiirin 'karakterini' korumak" şeklinde tanımlamıştır. İlgili incelemelerde çevirmenin önüne koyduğu bu görevleri başarıyla yerine getirdiği ifade edilmektedir (Волков, История русской переводной художественной литературы 1800–1825 гг., 2022, с. 630-631).

XVIII. Yüzyıl Rusya'sında Antik Roma Edebiyatından Çeviriler

Şiir Çevirileri

XVIII. yüzyılın Rusya'sında birçok şair, yazar ve çevirmen Antik edebiyattan çeviri yapmaktadır. Dönemin önde gelen şairlerinden İ. İ. Dmitriyev (1760-1837) söz konusu dönemde Rusya'da Antik Yunan ve Roma şairlerine karşı ilgiyi şu sözlerle ifade etmiştir: "Yunan ve Romalı şairlerin çevirisi, yeni dönem ülke edebiyatları için bir nimettir" (Свиясов, Античная поэзия в русских переводах XVIII- XX вв., 1988, с. 3). A. D. Kantemir başta olmak üzere M. N. Muravyov, M. M. Heraskov (1733-1807), V. G. Ruban'ın (1742-1795), İ. İ. Dmitriyev gibi Rus kültür tarihinin önemli isimleri Antik Roma şairlerinin çevirmenleri olarak dikkat çekmektedir. Zamanla Rusya'da Antik Roma edebiyattan çeviri yapmak bir gelenek haline gelmiştir. Bu geleneğin günümüzde hala devam ettiği söylenebilir.

Quintus Horatius Flaccus

Milattan Önce 65-8 yılları arasında yaşayan Quintus Horatius Flaccus'un en ünlü eserleri "Odlar" (Latince "Odes") ve "Mektuplar"dır (Latince "Epistulae"). Rus edebiyatına büyük etkisi olan Horatius, XVIII. yüzyıl Rusya'sında en çok okunan ve ilham alınan şairlerden biridir. İlgili incelemelerde Rus okurlarının Horatius'u ilk başta sanat kuramcısı olarak "Ars poetica" eseriyle tanıdıkları belirtilmiştir. Eser 1659-1817 yılları arasında Kiev'de faaliyetini sürdüren önemli bir yükseköğretim kurumu olan Kiev-Mogilyan Akademisi ve Slav-Grek-Latin Akademisi'nin hitabet ve edebiyat derslerinde okutulmaktadır (Берков, 1935, с. 1039).

Horatius'un ilk Rusça çevirmenleri arasında XVIII. yüzyıl Rusya'sının en önemli şairlerinden A. D. Kantemir ve V. K. Tredyakovski'nin isimleri öne çıkmaktadır. İkisi de Slav-Grek-Latin Akademisi'nde eğitim almıştır. Antik Yunanca, Latince, Fransızca ve İtalyancadan çeviri yapan A. D. Kantemir, XVIII. yüzyılın önde gelen çevirmenlerindedir. Horatius'un büyük bir hayranı olan Rus şair: "Bütün Roma şairleri arasında Horatius benim için ilk sırada gelir. Sıfat seçiminde maharetli, tasvirlerinde cesur; güçlü ve haz verici bir şekilde sözleri kullanan bir ustadır", der (Бухаркин, (отв. ред.), 2008, с. 282). Kantemir Romalı şairin "Mektuplar" eserini asıl dilden çevirmiştir. Paris'te 1744 yılında tamamlanan bu çevirinin bir kısmı aynı yıl St. Petersburg Bilimler Akademisi tarafından yayımlanmıştır (Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1962, с. 247). İlgili incelemelerde şiir şeklinde çevrilen eserde, Kantemir'in başarılı bir Horatius çevirmeni olarak dikkat çektiği vurgulanmaktadır. Şair, Rus yaşam tarzına yabancı bazı kelime ve kavramları izah etmek amacıyla çeviri eseri ayrıntılı yorumlarla zenginleştirmiştir. Bu sebeple Rusça eser Latince asıl esere kıyasla daha uzundur (Глариантова, 2016, с. 110–114). XVIII. yüzyıl Rusya'sının en önemli

isimlerinden biri V. K. Tredyakovski de Horatius çevirmenleri arasındadır. 1752 yılında ünlü Rus şair, Horatius'un "Sanat Kuramı" ("Ars poetica") eserini asıl dilden nesir olarak çevirmiştir. Tredyakovski ayrıca Romalı şairin bazı od'larını şiir olarak çevirmiştir (Берков, 1935, с. 1043-1044).

XVIII. yüzyıl Rusya'sında Horatius'tan yapılan ilk çeviri 1747 yılı tarihlidir. Söz konusu çeviri Rus kültür ve bilim tarihinin önemli isimlerinden, Kiev-Mogilyan Akademisi'nde eğitim alan M.V. Lomonosov'dur. Lomonosov Romalı yazarın "Tunçtan Daha Kalıcı Bir Anıt Diktim" (Latince: "Exegi monumentum aere perennius...") başlıklı otuzuncu od'unu «Я знак бессмертия себе воздвигнул» başlığıyla Rusçaya kazandırmıştır. Lomonosov bu çevirisini "Hitabet Sanatı" ders kitabına dâhil etmiştir. Sonraki yıllarda Horatius'un bu ünlü od'unu G. R. Derjavin (1743-1816) «Памятник» ve K. N. Batyuşkov (1787-1855) «Подражание Горацию» başlığıyla Rusçaya uyarlamıştır. Rus okurlarının çok sevdiği bu od'u daha sonra A. S. Puşkin, A. A. Fet ve V. Y. Bryusov (1873- 1924) gibi önemli şairler de Rusçaya uyarlamıştır (Ревелли, 1996, с. 706-707).

XVIII. yüzyılın ellili yıllarında artan çeviri ve uyarlama sayısı Horatius'a karşı ilginin büyüdüğüne işaret eder (Морозова, 1990, с. 56-61.) Bu dönemde büyük Romalı şairden yapılan çevirilerin çoğu Rus filozof ve çevirmen N. N. Popovski'ye (1728-1760) aittir (Прийма (главный редактор), Поэты XVIII века, 1972, с. 114-129). Bir rahibin oğlu olan Popovski Moskova'daki Slav-Grek-Latin Akademisi ve ardından St. Petersburg Üniversitesi'nde eğitim almıştır. Latince, Antik Yunanca, Fransızca ve Almancaya hâkim Popovski, Tredyakovski ve Lomonosov'un öğrencisi, Moskova Üniversitesi'nde retorik ve felsefe profesörüdür (Кочеткова, Словарь русских писателей XVIII века, 1999, с. 473-477).

XVIII. yüzyılın altmışlı-seksenli yıllarında Horatius'u Rusçaya çevirenler arasında V. G. Ruban'ın ismi dikkat çekmektedir. Kiev-Mogilyan, ardından Slav-Grek Latin Akademisi ve Moskova Üniversitesi'nde eğitim gören Ruban, Latince, Antik Yunanca, Fransızca ve Almanca bilmektedir. Genel olarak Latince'den Antik yazarların eserlerini çeviren Ruban, 1969 yılında anonim olarak Ovidius'un bir od'unu uyarlamıştır (Николаев, Словарь русских писателей XVIII века, 2010, с. 68-72).

Şair M. N. Muravyov da Horatius eserlerine karşı ilgi duyan isimler arasındadır. Horatius'u nesir olarak çeviren M. N. Muravyov görevi gereği çok sık yer değiştiren bir memurun oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Muravyov Almanca, Fransızca, İngilizcenin yanı sıra Antik Yunanca ve Latince dillerine hâkimdir. Edebiyat, tarih, felsefe gibi alanlarda eserler veren Muravyov, Rus kültür tarihine ismini yazdıran, Aydınlanma Döneminin en önemli temsilcilerinden biridir (Западов, Словарь русских писателей XVIII века, 1999, с. 305-313). Muravyov, Homeros, Horatius, Sapho, Vergilius gibi birçok Antik yazarın eserlerini Rusçaya kazandırmıştır. Muravyov'in şiir çevirisi ile ilgili söyledikleri dikkate değerdir. Ona göre şiir çevirisi ile meşgul olanlar yetenekli birer şair olmalıdır: "Aynı duyguyu veremiyorsa, onun da (çevirinin) bir ruhu yoksa, (şiirin) bizi korku ve hayrete düşüren ya da sevinçle büyüleyen sihrini harekete geçiremiyorsa, fikirlerin bir şekilde (çekinerek) korumasının ne anlamı var ki? Şiir çevirmeninin tercüme ettiği güzelliği, kendisinin de yaratabilmesi gerekir..." (Западов, Словарь русских писателей XVIII века, 1999, с. 305-313). İlgili incelemelerde Muravyov'un 1773-1775 yılları arasında Romalı şairin birkaç od'unu asıl dilden çevirdiği belirtilmektedir (Морозова, 1990, с. 56-61).

XVIII. yüzyılın son yıllarında Horatius'a karşı Rusya'da ilginin arttığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde birçok çevirmen Horatius'un od'larını Rusçaya uyarlamıştır. Bunların arasında şair A. M. Kotelnitski'nin (1770 yılı doğumlu-ölüm yılı bilinmiyor) ismi öne çıkmaktadır. Moskova Üniversitesi'nde eğitim gören Kotelnitski 1796 yılında Romalı şairin on od'unu asıl dilden çevirip uyarlamıştır (Степанов, Словарь русских писателей XVIII века, 1999, с. 135-137). Aynı dönemde Horatius'un çevirmenleri arasında ayrıca S. S. Bobrov'un (1765-1810) ismi öne çıkmaktadır. (Морозова,

1990. c. 56-61.) Bir rahibin oğlu olan Bobrov, Moskova Üniversitesi bünyesindeki lisede, ardından Moskova Üniversitesinde eğitim görmüştür. Latince, Fransızca, Almanca, İngilizceye hâkim Bobrov mezun olunca St. Petersburg'a tanışarak ilk önce Senato'da, ardından Deniz Kuvvetleri'nde farklı görevlerde bulunmuştur. Rus okurunun çok sevdiği şiiirlere imza atan Bobrov, yoksulluk içinde, veremden ölmüştür. Bobrov Horatius'un "Bandusia" başlıklı od'unu 1786 yılında asıl dilden Rusçaya kazandırmıştır (Зайонц, Словарь русских писателей XVIII века, 1988, c. 96-99).

XIX. yüzyılda M. A. Dmitriyev (1796-1866) ve A. Fet'in Horatius'tan yaptıkları çeviriler öne çıkmaktadır. Horatius'tan yaptığı çevirilerle adından söz ettiren Rus şair, elleştirmen ve çevirmen M. A. Dmitriyev Moskova Üniversitesi'nde eğitim görmüş, Hariciye'de çevirmenlik yapmıştır. Latince, Fransızca ve Almancadan edebi eserleri Rusçaya çevirmiş, Horatius'u Latince'den Rusçaya kazandırmıştır. Dönemin eleştirmenleri söz konusu çevirileri sadece içeriği değil, "asıl ruhunu" da Rusçaya kazandırdığı için başarılı olarak nitelendirmiştir (Боленко, Лямина, 1998, c. 15).

Ünlü Rus şair ve çevirmen A. Fet, 1856 yılında Horatius'un bütün eserlerini Rusçaya kazandırmıştır. Fet'in Romalı şairlerden yaptığı çevirilerin kendi yazdığı şiiirlerden çok daha fazla olduğunu belirtmek gerekir. Ünlü Rus şair Horatius'un bütün eserlerini, Iuvenalis'in "Saturae", Catullus'un, Tibullus'un, Martialıs'in şiiirlerini, Lucretius'un "De rerum natura" («О природе вещей») eserinin bir kısmını, Plautus'un "Aulularia" («Горшок») komedyası, Ovidius'un "Değişimler", "Amores" («Любовные элегии») ve "Tristia" («Скорбные элегии») eserlerini asıl dilden çevirmiştir (Успенская, 2005). Fet'in Horatius çevirileri hakkında ünlü Rus şair, eleştirmen, çevirmen V. Bryusov: "En iyi çeviriler şiiüphesiz Fet'e aittir. Aslına oldukça yakın, çoğunlukla anlamını doğru bir şekilde aktaran, hafif kafiyeli mısralarla yazılmış bu çeviriler, Horatius'un od'larının benzerlerini Rusça okumak isteyenlerin ihtiyacını hala karşılıyor. Bu çevirilerden okuyucu, Horatius'un od'ları hakkında doğru bir bilgi elde eder ve bazen en başarılı çevirilerde gerçek sanatsal bir haz alır." der (Чуковский, ред., Мастерство перевода, 1971, c. 126).

Horatius XIX. yüzyılda Rusya'da da en çok okunan ve ilham alından şairlerden biridir. Büyük Yunan şair G. R. Derjavin, A. N. Radişçev (1749-1802), V. V. Kapnist (1758-1823) gibi önemli Rus şairleri üzerinde büyük bir etki bırakmıştır.

Gaius Valerius Catullus

Milattan Önce I. yüzyılda yaşayan Romalı şair Catullus, XVIII. yüzyıl Rusya'sında fazla tanınmamaktadır. İlgili incelemelerde Kiev-Mogilyan Akademisi'nde öğrencilere Catullus'dan seçme şiiirler okutulduğu, ayrıca A. D. Kantemir ve M. V. Lomonosov'un sevdiği bir şair olduğu belirtilmektedir (Семенец, Панасьев, 1991, c. 234-235). Romalı şairin Rusçaya ilk çevirisi V. K. Tredyakovski'ye aittir. Ünlü Rus şair 1762 yılında çevirdiği Fransız tarihçi ve pedagog Rollin'in (1661-1741) on ciltlik "Eski Tarih" ("Histoire ancienne)" kitabında Catullus'dan bazı mısralara yer vermiştir. V. K. Tredyakovski, bu mısraları asıl dilden şiiir olarak Rusçaya kazandırmıştır.

İlgili incelemelerde XVIII. yüzyılın doksanlı yıllarında Catullus'a karşı ilginin arttığını belirtilmektedir (Семенец, Панасьев, 1991, c. 235). Söz konusu dönemde Romalı şairin birçok eseri Rusçaya çevrilmiş ya da uyarlanmıştır. Catullus'un çevirmenleri arasında A. İ. Buharski'nin (1767-1833) ismi öne çıkmaktadır. A. İ. Buharski yoksul düşmüş soylu bir ailede doğmuş, evde eğitim almıştır. 1755 yılında Preyobrajenski Alayına kaydolmuş, 1787 yılında ise yüzbaşı rütbesiyle Nevski Piyade Alayına geçmiştir. 1788 yılında binbaşı rütbesiyle askeriyeden ayrılmıştır. 1796 yılında memuriyete giren Buharski, edebiyata karşı ilgisini kaybetmemiştir. Genel olarak tiyatro piyesleri ve şiiirler kaleme alan Buharski Fransızcadan çeviri yapmış, Catullus ve Sapho'nun şiiirlerini de aracı dil Fransızcadan Rusçaya uyarlamıştır (Кибальник, <https://portal-slovo.ru/philology/43174.php>).

XIX. yüzyılda Catullus'un çevirmenleri arasında A. S. Puşkin ve A. Fet dikkat çekmektedir. Catullus'un sadık bir okuyucusu olan büyük Rus şair Puşkin şiirlerinde Catullus'tan ilham almıştır. Puşkin'in özellikle 1818 yılı tarihli «Торжество Вакха» başlıklı şiirinde, Romalı şairin «Свадьба Пелея и Фетиды» başlıklı kısa şiiriyle benzerlikler göze çarpmaktadır. 1832 yılında Puşkin, Catullus'un "Minister vetuli puer Falerni..." şiirini «Мальчику: (Из Катутлла)» Rusça başlığıyla çevirmiştir. Şair, François Noel'in Paris'te 1806 yılında yayımlanan Fransızca ve Latince bakışımı çevirisini asıl eser olarak kullanmıştır. İlgili incelemelerde Puşkin'in bu çevirisi asla sadık olarak nitelendirilmektedir. Bunun yanı sıra bu çevirinin Catullus'a karşı ilgi uyandırdığını ve farklı şairlere ilham verdiği ifade edilmektedir (Файбисович, 1977, с. 69-75).

XIX. yüzyılda A. Fet, Catullus'un bütün eserlerini Rusçaya kazandırmıştır. Moskova'da 1886 yılında yayımlanan çevirisine ünlü şair bir önsöz ve "Catullus'un Hayatı" başlıklı bir makale de ilave etmiştir. Söz konusu makalesinde Fet, Latince asıl eserle çalışma prensiplerini açıklamış, okurlara, Romalı şairin hayatı ve eserlerinin özellikleriyle ilgili bilgi vermiştir. İlgili incelemelerde Fet'in çevirisinin Rus okurlarını, ilk defa Romalı şairin çok yönlü yeteneğiyle tanıştırmayı bakımından önemli olduğu ileri sürülmektedir (Алимова, 2018, с. 99).

Ovidius

Milattan Önce 43-18 yılları arasında yaşayan Romalı şair Ovidius, XVIII. yüzyıl Rusya'sında sevilen bir isimdir. Ovidius, A. D. Kantemir, M. V. Lomonosov, M. M. Heraskov, A. N. Radişev, İ. A. Krilov (1769-1844) ve N. M. Karamzin (1766-1826) gibi birçok Rus şairine ilham vermiştir. Romalı şairin başlıca eseri "Değişimler"i (Latince: "Metamorphoses") "Превращения Метаморфозы Овидия" başlığıyla Rusçaya ilk olarak 1794 yılında K. Rembovski çevirmiştir. Rembovski Moskova Üniversitesine bağlı lisede öğrenim görmüştür. İyi derecede Fransızca bilen çevirmen "Değişimler"i de aracı dil Fransızca kullanarak Rusçaya kazandırmıştır (Костин, Словарь русских писателей XVIII века, 2010, с. 36-37). Eseri düzyazı olarak çeviren Rembovski, çevirisine şairin biyografisini ve bir de önsöz ilave etmiştir. Önsöz'ünde Rembovski, "kelimelerin içeriğini daha fazla muhafaza etmek" amacıyla eseri düzyazı olarak çevirdiğini ifade etmektedir (Николаев, История русской переводной художественной литературы, 1996, с. 118).

Ovidius'un "Epistulae Heroidum" kitabından şiirler Rusçaya farklı çevirmenler tarafından kazandırılmıştır. M. V. Lomonosov, M. M. Heraskov, V. G. Ruban, Ovidius'un "Epistulae Heroidum" şiirlerinin çevirmenleri olarak dikkat çekmektedir. Horatius'un çevirmeni olarak da bildiğimiz V. G. Ruban, 1774 yılında Ovidius'un "Epistulae Heroidum" kitabından iki şiiri çevirmiştir. İlgili incelemelerde Ruban'ın söz konusu şiirleri ağırlıklı olarak Eski Slavca kelimeler kullanarak ve Latince sentaks kurallarını takip ederek çevirdiği öne sürülmektedir (Данилевский, Кочеткова, Левин, История русской переводной художественной литературы, 1996, с. 180).

Romalı şairin XIX. yüzyılda yapılan çevirileri arasında V. A. Jukovski ve A. Fet'in çalışmaları önemlidir. Ünlü şair Jukovski, 1819 yılında "Değişimler" eserinin bir bölümü Latince aslından Rusçaya kazandırmıştır. İlgili incelemelerde çevirinin aslının içeriğini vermekte başarılı olarak nitelendirilmektedir (Литинская, 2007, с. 171 – 176). Daha önce de belirttiğimiz gibi Fet ayrıca Ovidius'un "Değişimler" ve "Tristia" (Скорби Овидия) eserlerini de Rusçaya kazandırmıştır.

Ovidius'un Rusça toplu eserleri A. S. Klevanov (1826-1889) tarafından çevrilmiştir. Eğitimci Klevanov Ovidius'un eserlerini Rusçaya Latineden kazandırmıştır. Klevanov 1874 yılında Moskova'da üç cilt halinde yayımlanan çevirilerine bir de önsöz ilave etmiştir (<https://search.rsl.ru/ru/record/01003862047>).

Publius Vergilius Maro

“Eclogae” ya da “Bucolica” (Çoban Şiirleri)”, “Georgica” ve “Aeneis” eserlerinin yazarı ünlü Romalı şair Vergilius Milattan Önce 70-19 yılları arasında yaşamıştır. Vergilius’un ilk Rusça çevirisi 1770 tarihli “Aeneis” tir. Çevirmeni şair V. P. Petrov (1736-1799) bir din görevlisinin oğludur. Slav-Grek-Latin Akademisi’nde eğitim görmüş, ardından mezun olduğu okulda sentaks ve hitabet dersleri vermiştir. Bunların yanı sıra aritmetik, coğrafya, tarih derslerine de giren Petrov tıp ile de ilgilidir. Yaşadığı dönemde her şeyden önce kalabalıklara verdiği vaazlarla ün salmıştır (Кочеткова, Словарь русских писателей XVIII века, 1999, с. 425-429). Antik Yunanca, Latince ve İbranice bilen Petrov yeni Avrupa dillerine de meraklıdır. “Aeneis” destanının çevirisine II. Yekaterina’nın teşvikiyle başlamıştır. Petrov asıl dilden şiir olarak çevirdiği ilk altı bölümünü 1770 yılında yayımlamıştır. İmparatoriçenin memnun kaldığı bu çeviri, dönemin edebiyat çevrelerince olumlu karşılanmamıştır (Дерюгин, 1969, с. 281).

V. D. Sankovski (1741- 1798) 1760-1770 yılları arasında Vergilius’un “Aeneis” eserinin ilk üç bölümünü çevirmiştir. Kiev-Mogilyan Akademisi, Troitsa Ruhban Okulu ve Moskova Üniversitesi’nde eğitim görmüş, iyi derecede Latince bilen Sankovski, “Aeneis”i asıl dilden düzyazı olarak çevirmiştir (Лазарчук, Пухов, Словарь русских писателей XVIII века, 2010, с. 92-96).

Ünlü Romalı şair Vergilius’un “Georgica” eserinin ilk Rusça çevirisi de düzyazı şeklindedir. Asıl dilden çevrilen eser 1774 yılında yayımlanmıştır. Çeviri M. N. Muravyov’a aittir (Прокопьева, 2014, с. 22).

Vergilius’un “Eclogae” eserinin ilk Rusça çevirisi ise 1777 tarihlidir. Asıl dilden V. G. Ruban tarafından Rusçaya kazandırılmıştır (Николаев, Словарь русских писателей XVIII века, 2010, с. 70).

XIX. yüzyılda “Eclogae” eserinin ilk çevirisi A. Merzlyakov’a aittir. Söz konusu çeviri Moskova’da 1807 yılında yayımlanmıştır (Коурова, 2000, с. 81-82). Eserin XIX. yüzyılda yapılan diğer çevirileri arasında eğitimci, şair, çevirmen S. E. Rayiç’e (Amfiteyatrov, 1792–1855) ait olan ve 1821 yılında Moskova’da yayımlanan çeviri öne çıkmaktadır (Кадочникова (отв. ред.), 2015, с. 88-89).

Yunanlı şairin “Georgica” eseri diğer eserlerine kıyasla Rusçaya daha az çevrilmiştir. Ruban’ın ilk çevirisinden sonra eser Rusçaya eğitimci, yazar ve çevirmen İ. E. Sosnetski (doğum yılı bilinmiyor-ölüm yılı 1876) tarafından çevrilmiştir. “Eclogae” eserini de içeren söz konusu çeviri Latince’den şiir şeklinde çevrilmiş ve 1873 yılında Moskova’da yayımlanmıştır (Ипатова, 2013, с. 112).

“Aeneis” eserinin XIX. yüzyılda yapılan çevirileri arasında 1868 tarihli eğitimci ve çevirmen Y. G. Şerşeneviç’in (1819–1894) çevirisi dikkate değer. Söz konusu yüzyılda yapılan diğer “Aeneis” çevirileri sırasıyla 1878 yılında Sosnetski’nin, 1888 yılında A. Fet’in ve 1893 yılında filolog N. D. Kvaşnin-Smarin’in (1841-1918’den sonra) asıl dilden yaptıkları çevirilerdir (Титоренко, 2019).

Roman Çevirileri

Petronius’un “Satyricon” ve Apuleius’un “Metamorphoses” başlıklı eserleri Antik Roma edebiyatından günümüze kadar ulaşan romanlardır. Aynı Antik Yunan romanlarında olduğu gibi Antik Roma romanlarında da macera önemli bir unsurdur. Ancak aynı zamanda Antik Roma romanları günlük yaşama, gerçekliğe daha sıkı bir şekilde bağlıdır, natüralist ayrıntılara da yer verilir. Erotik detaylarla bezenmiş aşk konusu Antik Roma romanlarının ağırlık merkezinin oluşturur (Гиленсон, 2002, с. 309).

Petronius

“Satyricon” (Latince: «Saturae») romanı Milattan Sonra I. yüzyılda yaşamış, Romalı yazar Gaius Petronius Arbiter’in tek eseridir. Roman kısmen günümüze ulaşmıştır. Petronius’un romanında İtalyan

şehirlerini dolaşırken, başları bitmek bilmeyen belalara giren üç serserinin maceraları konu edilmektedir. Araştırmacı Gilenson'un tanımıyla kompozisyon, dil ve üslup bakımından yenilikçi bir eserdir (Гиленсон, 2002, с. 316).

"Satyricon" Rusçaya ilk olarak 1773 yılına çevrilmiştir. Çeviri 1774 yılında St. Petersburg Bilimler Akademisi matbaasında «Петрония Арбитра Гражданская брань» Rusça başlığıyla basılmıştır. Çevirmeni M. N. Muravyov eseri Latince'den Rusçaya kazandırmıştır. İlgili incelemelerde Muravyov'un "Satyricon" çevirisinin kompozisyon, anlam ve duygu, üslup bakımından asıl eserin özellikleri korumaya gayret eden, genel olarak aslına sadık olduğu ileri sürülmektedir (Леушина, 2022, с. 104–119.)

1880 yılında "Satyricon" bir kez daha çevrilmiştir. Eseri Rusça ve Latince bakışımı olarak E. A. Rolenter yayımlamıştır (Пир Трималхиона Петрония. Первый римский роман. Издал Э. А. Ронгалер. (на рус. и лат. яз.) (1880), <https://ancientrome.ru/antlitr/t.htm?a=1408612075>).

Lucius Apuleius

Lucius Apuleius (doğum yılı 124 yılı civarı, ölüm yılı 170 sonrası) ünlü Romalı yazardır. En önemli eseri "Altın Eşek" (Latince: Asinus aureus; Rusça: «Золотой Осел») ya da "Değişimler" (Latince: Metamorphoses; Rusça: «Метаморфоз») başlıklı romanıdır. "Altın" sıfatı genellikle eserin yüksek sanatsal değerini vurgulamak amacıyla kullanılmaktadır. Apuleius'un romanında olaylar neşeli ve meraklı bir genç adam olan, bazı otobiyografik özellikler taşıyan Lukius tarafından anlatılmaktadır (Тронский, 2019, с. 445-449). Romanın ilk Rusça çevirisi 1780 tarihlidir. «Луция Апулея платонической секты философа Превращение, или Золотой осел» Rusça başlığını taşıyan eserin çevirmeni E. İ. Kostrov'dur. Ünlü şair ve çevirmen eseri Latince'den çevirmiştir (Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1962, с. 52). İlgili incelemelerde, aslına sadık bir çeviri yarına gayreti içinde olan Kostrov'un başarılı bir çeviriye imza attığı belirtilmektedir (Шишкин, Словарь русских писателей XVIII века, 1999, с. 132-134). Slav-Grek-Latin Akademisi ve Moskova Üniversitesi'nde eğitim görmüş, eğitimi sayesinde ciddi filoloji ve felsefe bilgisine sahip olan Kostrov, Rusçaya kazandırdığı eserlerle dönemin en önemli çevirmenleri arasında yer alır. Çevirdiği eserler arasında Homeros'un ölümsüz "İlyada" destanının 1787 tarihli ilk Rusça çevirisi dikkat çekmektedir. Kostrov eseri asıl dilden Rusçaya kazandırmıştır (Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1962, с. 245).

XIX. yüzyılda "Altın Eşek" eseri bir kez daha Rusçaya çevrilmiştir. 1895 yılında yayımlanan çeviri N. M. Sokolov'a (1860-1908) aittir. Sokolov eseri asıl dilden Rusçaya kazandırmıştır. St. Petersburg İlahiyat Akademisi'nde eğitim alan Sokolov, Aleksandır-Nevski İlahiyat Okulu'nda Latince öğretmenliği yapmıştır. Şair ve edebiyat eleştirmeni olarak bilinen Sokolov her şeyden önce felsefi eserler çevirmiştir (<https://ancientrome.ru/publik/article.htm?a=1298860307>).

Tiyatro Eserleri Çevirisi

Antik Roma'da komedyalar, tragedyalardan daha popülerdir. Antik Roma komedyasının en önemli temsilcileri Titus Maccius Plautus ve Terentius'tur. En önemli Antik Roma tragedya yazarı ise Lucius Annaeus Seneca'dır.

Titus Maccius Plautus

Milattan Önce 254-184 yılları arasında yaşayan Antik Romalı komedyalar yazarı Titus Maccius Plautus'un günümüze kadar yirmi oyunu ulaşmıştır (Тронский, 2019, с. 280). Plautus Rusçaya XIX. yüzyılın ikinci yarısında çevrilmiştir. Antik Romalı komedyalar yazarının ilk Rusça çevirisi 1884 yılında St. Petersburg'da yayımlanan "Menaechmi" komedyasıdır. Çevirmeni filolog, Roma edebiyatı profesörü İ. İ. Holodnyak'tır (1857-1913) (Варнеке, 2013, с. 153).

XIX. yüzyılda Plautus "Aulularia" eseri iki kere çevrilmiştir. Rusça «Кубышка» başlığını taşıyan ilk çeviri M. Petrovski'ye aittir. Çeviri 1888 yılında St. Petersburg'da yayımlanmıştır. Eserin ikinci çevirisi ise «Горшок» başlığını taşımakta ve ünlü şair Fet'e aittir. Çeviri 1891 yılında Moskova'da yayımlanmıştır (Генералова, Лукина (отв. ред.), 2013, с. 458).

Söz konusu yüzyılda ayrıca Romalı komedyacı yazarının "Trinummus" ve "Miles gloriosus" komedya eserleri de çevrilip yayımlanmıştır. "Trinummus" komedyasını «Трёхгрошовый день» Rusça başlığıyla düzyazı olarak S. Y. Eyges (1846-1910) çevirmiştir (Писательницы России, <http://book.uraic.ru/elib/Authors/Gorbunov/sl-26.htm>). "Miles gloriosus" komedyasını ise «Хвастливый воин» Rusça başlığıyla Latince aslından V. Alekseyev Rusçaya kazandırmıştır. Çeviri 1895 yılında St. Petersburg'da yayımlanmıştır (Новикова, 2016, с. 92).

Terentius

Publius Terentius Afer Milattan Önce 195- 159 yılları arasında yaşayan Romalı komedyacı yazardır. Genç yaşta ölmesine rağmen günümüze kadar muhafaza edilen altı komedyacı yazmıştır (Тронский, 2019, с. 295). Terentius'un Rusçaya ilk çevirisi ünlü Rus şair V. K. Tredyakovski'ye aittir. Tredyakovski 1752 yılında Romalı yazarın "Eunuchus" («Евнух») komedyasını asıl dilden çevirmiştir (Николаев, 2004, с. 341).

Romalı komedyacı yazarının bütün eserlerinin çevirisi 1773-1774 yılları arasında üç cilt halinde St. Petersburg'da yayımlanmıştır. Çeviri ağırlıklı olarak Akademi Lisesi'nin öğrencilerinden oluşan bir komisyon tarafından yapılmıştır. V. A. Hvostov, M. Golovin, F. Rihman, K. Florinski, F. Moyseyenkov, F. Sinski'den oluşan komisyon komedya eserleri düzyazı olarak çevirmiştir. Asıl dilden çevrilen eserler Latince ve Rusça bakışımı olarak yayımlanmıştır (Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1966, с. 218).

1784 yılında Kiev İlahiyat Akademisi profesörlerinden D. A. Podgurski "Andria" komedyasının düzyazı olarak yaptığı çevirisini yayımlamıştır (Титоренко, 2019, с. 97).

XIX. yüzyılda "Andria" komedyası iki kez çevrilmiştir. İlk çeviri 1896 yılında St. Petersburg'da yayımlanmıştır. «Андрянка» Rusça başlığını taşıyan komedyanın bu ilk Rusça çevirisi V. Alekseyev'e aittir (Варнеке 1896, 105–107). 1893 yılı tarihli ikinci çeviri yine St. Petersburg'da yayımlanmıştır. «Переселенка с острова Андроса» Rusça başlığını taşıyan çeviri S. Nikolayev'e aittir (<http://irbis.losev-library.ru/>).

"Adelphoe" (Rusça: «Братья») komedyasının ilk Rusça çevirisi K. Florinski tarafından yapılmıştır (Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1966, с. 218). Asıl dilden yapılan çeviri 1744 yılında St. Petersburg Bilimler Akademisi tarafından yayımlanmıştır (Титоренко, 2019, с. 97).

Terentius'un "Heautontimoroumenos" komedyası XIX. yüzyılda iki kez düzyazı olarak Rusçaya çevrilmiştir. «Каратель самого себя» başlığını taşıyan ilk çeviri Kiev'de 1862 yılında yayımlanmıştır. Aslından yapılan çeviri A. Rezoali'ye aittir. Söz konusu komedyacı Rusçaya ikinci kez filolog A. K. Dellen (1814-1882) tarafından çevrilmiştir. Çeviri 1879 yılında Harkov'da yayımlanmıştır (Титоренко, 2019, с. 97).

Görüldüğü gibi XVIII. – XIX. yüzyıl arası Rusya'da Terentius'un ilgi uyandıran komedya eserleri arasında öncelikle "Andria", "Heautontimoroumenos" ve "Adelphoe" öne çıkmaktadır.

Lucius Annaeus Seneca

Romalı düşünür, devlet adamı, yazar Lucius Annaeus Seneca Milattan Önce 4 – Milattan Sonra 65 yılları arasında yaşamıştır. Seneca'nın tragedya eserleri Rusçaya ilk çeviren M.V. Lomonosov'dur. Ünlü

Rus şair Seneca'nın "Medea", "Hercules furens" ve "Troiaides" tragedyalarından bazı kısımlarını çevirerek "Retorik" kitabına dâhil etmiştir Филиппов, 2011, с. 68). Araştırmacı Lemeşev, Lomonosov'uni kitabında Seneca tragedyalarından on özlü söze yer verdiğini belirtmektedir (Лемешев, 2016, с. 56). Bunun dışında V. K. Tredyakovski 1849 yılında Romalı düşünürün "Thyestes" tragedyasından küçük bir bölümü Rusçaya kazandırmıştır (Филиппов, 2011, с. 68).

XIX. yüzyılda Seneca'nın tragedyaları Rusçaya çevrilmemiştir. Rus okuru ünlü Romalı düşünürün tragedyalarıyla ancak XX. yüzyılda tanışma fırsatı bulmuştur.

SONUÇ

Çalışmada XVIII. –XIX. yüzyıllar arasında Rusya'da Antik Yunan ve Roma edebiyatından şiir, roman ve tiyatro türünde çevrilen eserler incelenmiştir.

Antik Yunan şairleri Rusçaya yoğun olarak XVIII. yüzyılda çevrilmeye başlanmıştır. Söz konusu dönemde Homeros başta olmak üzere, Anakreon, Hesiodos, Pindarus, Sappho, Ezop ve Theocritus gibi Antik Yunan edebiyatının önde gelen şairleri Rusçaya çevrilmiştir. Antik Roma Dönemi şairlerin belli başlı eserleri de XVIII. yüzyılda Rusçaya kazandırılmıştır. Söz konusu yüzyılda Rus okuru Quintus Horatius Flaccus, Gaius Valerius Catullus, Ovidius ve Publius Vergilius Maro gibi Antik Roma'lı şairlerin eserleriyle tanışma fırsatı bulmuştur. Bunların arasında A. D. Kantemir'in çevirdiği Horatius'un "Epistulae" ve V. K. Tredyakovski'nin çevirdiği Horatius'un "Ars Poetica" eserleri öne çıkmaktadır. Rus kültür tarihinin önemli isimleri arasında yer alan M. N. Muravyov, M. M. Heraskov, V. G. Ruban vb. Antik Roma şairlerinin çevirmenleri olarak dikkat çekmektedir. Kiev-Mogilyan, Slav-Grek Latin Akademisi, Moskova Üniversitesi gibi Rusya'nın en iyi okullarında eğitim gören çevirmenlerin çoğu Latince olmak üzere birkaç yabancı dile hâkimdir. Antik Yunan ve Romalı şairler dönemin Rus şairleri üzerinde de büyük etki bırakmış, eserlerine ilham vermiştir.

XVIII. yüzyıl Rusya'sında Antik Yunan edebiyatından Hariton'un "Haireas ve Kalliroi", Heliodoros'un "Aethiopika veya Theagenes ile Kharikleid" ve Efesli Xenophon'un "Bir Efes Masalı, Habrokomes ve Anthia" romanları çevrilmiştir. Antik Roma edebiyatından ise günümüze kadar ulaşan her iki roman da, Petronius'un "Satyricon" ve Apuleius'un "Değişimler"i Rusçaya çevrilmiştir. Bu eserler çoğunlukla Latince, bazen de Fransızca ve Almanca aracı dilden çevrilmiştir. Romanların çevirmenleri V. M. Prototopov, İ. İ. Akimov, İ. K. Moşkov, E. İ. Kostrov, M. N. Muravyov Rus kültür tarihinin önemli isimleri arasında yer almaktadır. Söz konusu romanlar XIX. yüzyılda Rusçaya çevrilmemiş, ancak XX. yüzyılda Rusçaya kazandırılmıştır.

Antik Yunan ve Roma tiyatro eserleri Rusçaya ilk olarak XIX. yüzyılda kazandırılmıştır. Tragedyanın "babası" olarak bilinen Aeschylus'un "Prometeus" tragedyasının Rusçaya diğer tragedyalarından daha çok çevrildiği dikkati çekmektedir. Asıl dilden yapılan çevirilerin arasında ünlü şair, eleştirmen ve çevirmen D. S. Merejkovski'ye ait çeviri, edebi özellikleriyle öne çıkmaktadır. Aeschylus'dan sonra ikinci büyük tragedya yazarı olan Sofokles'in Rusçaya çevrilen ilk eseri "Filoktetes" tragedyasıdır. Rus okuru Sofokles'in bütün eserleriyle 1823-1825 yılları arası tanışma fırsatı bulmuştur. Sofokles'le aynı yıllarda eser veren Euripides'in bütün eserlerini Rusçaya kazandıran şair, edebiyat eleştirmeni, çevirmen İ. F. Annenski'dir. Annenski, Euripides çevirileri üzerinde on beş yıl çalışmıştır. Yunanlı komedyacı Aristofanes Rusya'da XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde tanınmaya başlanmıştır. Yazarın Rusçaya çevrilen ilk eseri "Bulutlar"dır. Çeviri 1821 yılında St. Petersburg'da Antik Yunanca ve Rusça bakişimli olarak yayımlanmıştır Antik Roma'da komedyacı, tragedyadan daha popülerdir. Antik Roma komedyasının en önemli temsilcilerinden Titus Maccius Plautus'un ilk Rusça çevirisi 1884 yılında yayımlanan "Menaechmi" komedyasıdır. Eseri aslından filolog, Roma edebiyatı profesörü İ. İ. Holodnyak çevirmiştir. Antik Roma komedyasının bir diğer önemli yazarı Terentius'un Rusçaya ilk çevirisi ise ünlü Rus şair V. K. Tredyakovski'ye aittir. V. K. Tredyakovski 1752 yılında

Romalı yazarın “Eunuchus” komedyasını çevirmiştir. Romalı komedyacı yazarının bütün eserlerinin çevirisi 1773-1774 yılları arasında üç cilt halinde St. Petersburg’da yayımlanmıştır. Rusya’da Terentius’un ilgi uyandıran komedya oyunları arasında öncelikle “Andria”, “Heautontimoroumenos” ve “Adelphoe” öne çıkmaktadır. Antik Roma tragedyasının en önemli ismi Lucius Annaeus Seneca, Rusya’da her şeyden önce bir düşünür olarak kabul görmüştür. Oyun yazarı olarak Seneca’nın ilk Rusça çevirileri XVIII. yüzyıla aittir. Seneca’nın tragedyalarını Rusçaya ilk çeviren M. V. Lomonosov’dur. XIX. yüzyılda Seneca’nın tragedyaları Rusçaya çevrilmemiştir.

Görüldüğü gibi XVIII. – XIX. yüzyıllar arası Rus okuru yoğun çeviri faaliyetleri sayesinde Antik Yunan ve Roma edebiyatının belli başlı şair, roman ve tiyatro eserleriyle tanışma fırsatı elde etmiştir. Bu fırsatı ona klasik dillerin yanında birkaç Avrupa diline de hâkim çevirmenler tanımıştır. Söz konusu çevirmenlerin birçoğu Rus edebiyatının önemli şair ve yazarları arasında yer alması, Rusya’da Antik edebiyat çevirilerinin niteliğini artırmaktadır.

SUMMARY

We can describe the XVIII century as the century of perception and comprehension of the Ancient Age in Russia. Aiming to establish a new European state, Peter I tries to connect Russia culturally to Antiquity, on which Europe is based. One of the most important instruments for adopting the ancient culture is translation. During the XIX century, many works were translated from Ancient Greek and Roman literature. Translation activities from ancient literature continued intensively during the XVIII century, which we can define as the golden age of literary translation. Thanks to the intensive translation activities from ancient literature, Russia has had the opportunity to become a partner in the cultural heritage of Western Europe. In our study, we focused on the works translated from ancient Greek and Roman literature in Russia between the XVIII and XIX centuries in the genres of poetry, novels and drama.

In line with the theoretical framework of our research, we handled the translated works according to certain criteria. We can list these criteria as follows: Who is the writer of the translated work; When was the first translation of the work into Russian? This first translation belongs to whom; From which language was the work translated into Russian? If the writing was published, when and by whom; How many times and by whom was the work translated between these centuries?

Ancient Greek poets began to be translated into Russian intensively in the XVIII century. In the mentioned period, outstanding poets of Ancient Greek literature such as Anacreon, Hesiod, Pindarus, Sappho, Aesop and Theocritus, and especially Homer, were translated into Russian. Major works of ancient Roman poets were also translated into Russian in the XVIII century. In the mentioned century, Russian readers had the opportunity to become acquainted the works of Ancient Roman poets such as Quintus Horatius Flaccus, Gaius Valerius Catullus, Ovidius and Publius Vergilius Maro. Among these, Horatius's *Epistulae* translated by A. D. Kantemir and Horatius' *Ars Poetica* translated by V. K. Trediakovsky were distinguished. M. N. Muravyov, M. M. Heraskov, V. G. Ruban etc., who are among the important names of Russian cultural history, are also translators of ancient Roman poets.

In the XVIII century Russia, Hariton's *Haireas and Kalliroi*, Heliodoros' *Aethiopika or Theagenes and Kharikleid* and Ephesian Xenophon's *A Tale of Ephesus, Habrokomes and Anthia* were translated from Ancient Greek literature. Both novels, which have survived from the ancient Roman literature, Petronius's *Satyricon* and Apuleius's *A book of changes* have been translated into Russian. These works were mostly translated into Latin, sometimes French and German intermediary languages. The translators of the novels are V. M. Prototopov, I. I. Akimov, I. K. Moshkov, E. I. Kostrov, M. N. Muravyov, important names of Russian cultural history. The novels in question were not translated into Russian in the XVIII century, but were brought back into Russian in the XX century.

Ancient Greek and Roman plays were first translated into Russian in the XIX century. It is noteworthy that the *Prometheus* tragedy of Aeschylus, known as the "father" of tragedy, is translated into Russian more than other tragedies. Among the translations from the original language, the translation of the famous poet, critic and translator D. S. Merezhkovsky stands out with its literary features. Sophocles, the second great tragedy writer after Aeschylus, was first translated into Russian with his, the tragedy *Philoctetes*. Russian readers had the opportunity to become acquainted with the works of Sophocles between 1823 and 1825. The poet and literary critic I. F. Annensky translated all the works of Euripides. Greek comedy writer Aristophanes began to be known in Russia in the second quarter of the XIX century. The first work of the author translated into Russian is *Clouds*. The first Russian translation of Titus Maccius Plautus, one of the most important representatives of ancient Roman comedy, is the comedy *Menaechmi*, which was published in 1884. Terentius, another important writer of ancient Roman comedy, was first translated into Russian by the famous Russian poet V. K. Tredyakovsky. V. K. Tredyakovsky translated the Roman author's comedy *Eunuchus* in 1752. The translation of all the works of the Roman comedy writer was published in three volumes between 1773 and 1774 in St. Petersburg. Among the interesting comedies of Terentius in Russia, *Andria*, *Heautontimoroumenos* and *Adelphoe* come to the fore. Lucius Annaeus Seneca, the most important name of the ancient Roman tragedy, was accepted first and foremost as a thinker in Russia. The first translations of Seneca as a playwright date back to the XVIII century. The first name to translate Seneca's tragedies into Russian was M.V. Lomonosov. In the XIX century, Seneca's tragedies were not translated into Russian. Ancient Greek and Roman tragedies and comedies were mostly translated into Russian from the original language.

Thanks to intensive translation activities, Russian readers had the opportunity to become acquainted with the main poetry, novel and drama works of Ancient Greek and Roman literature during the XVIII and XIX centuries. This was made possible by translators, who are famous names of Russian literature. Translators of ancient literary works, who have gained experience in revealing the characteristics of the original work and trying to convey them, have come a long way in this regard.

Makale Bilgileri		Article Information	
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.	Ethics Committee Approval:	Exempt from the Ethics Committee Decision.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.	Informed Consent:	No participant.
Mali Destek:	Çalışmada finansal destek alınmamıştır.	Financial Support:	No financial support from any institution or project.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Telif Hakları:	Telif hakkına sebep olacak hiçbir materyal kullanılmamıştır.	Copyrights:	No material subject to copyright is included.
Teşekkür:	Bu çalışma Anadolu Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SBA-2023-89 numaralı proje kapsamında hazırlanmıştır. Koordinasyon Birimine destekleri için teşekkür ederim.	Acknowledgments:	This work has been supported by Anadolu University Scientific Research Projects Coordination Unit under grant number SBA-2023-89. Coordination Unit for their support thank you.

KAYNAKÇA

- Алексеева И. С. (2004). *Введение в переводоведение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений*. СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия».
- Алимова, Н.С. (2018). О пропущенных стихотворениях в книге «Стихотворения Катулла в переводе и с объяснениями А. Фета». *А.А. Фет. Материалы и исследования*. Санкт-Петербург : Росток. Вып. 3 : К 200- летию Афанасия Афанасьевича Фета (1820–2020). С. 97-123.
- Берков П.Н. (1935). *Ранние русские переводчики Горация: (К 2000-летию со дня рождения Горация)*. Изв. АН СССР. ООИ, № 10, 1039-1056.
- Библиотека «Дом А. Ф. Лосева». Erişim adresi: <http://irbis.losev-library.ru/>
- Библиотека им. В. Г. Белинского. Erişim adresi: <http://book.uraic.ru/elib/Authors/Gorbunov/sl-26.htm>
- Боленко К. Г., Лямина Е. Э. (1998). *Московская элегия*. Дмитриев М. А. Главы из воспоминаний моей жизни. М.: *Новое литературное обозрение*, С. 5-23.
- Бударагина О. В. (2019). К истории АБДЕМ (по материалам петербургских архивов) / *Philologia Classica*. 14, 2. С. 99-309).
- Бухаркин, П. Е. Отв. ред. (2008). *Русско-европейские литературные связи, XVIII век: Энциклопедический словарь*; Статьи. Энцикл. отд. ИФИ С.-Петерб. гос. ун-та, Инт. рус. лит.
- Варнеке Б.В. (1896). Рецензия на: П. Теренций. *Андрянка*. Пер. В. Алексеева. СПб., ФО. 10. 2, 105–107.
- Варнеке Б. В. (2013). Старые филологи. *Вестник древней истории*. № 4. С. 123-125.
- Гаспаров, М. Л., Ярхо, В.Н. (1990). *Ф. Ф. Зелинский - переводчик Софокла*. Софокл. Драмы. В переводе Ф. Ф. Зелинского, О. В. Смыки и В. Н. Ярхо под ред. М. Л. Гаспарова и В. Н. Ярхо. Издание подготовили М. Л. Гаспаров и В. Н. Ярхо. Серия "Литературные памятники". М., "Наука".
- Генералова Н. П., В. А. Лукина (отв. ред.) (2013). *А. А. Фет: Материалы и исследования*. ИРЛИ (Пушкинский Дом) РАН; СПб. : Контраст, Вып. 2.
- Гиленсон Б. (2002). *История античной литературы*. Книга 2. Древний Рим. М.: Наука, 2002.
- Глариантова Е. В. (2016). Перевод «Посланий» Горация А. Кантемиром, Учёные записки Петрохаводского Государственного Университета, № 5 (158), 110–114.
- Горбунов, Ю. А. сост. (2004-2011). *Писательницы России: материалы для библиографического словаря*. Свердловская областная универсальная научная библиотека им. В. Г. Белинского. Екатеринбург.
- Дерюгин А. А. (1969). «Энеида» Вергилия в русских переводах конца XVIII — начала XIX веков // *Материалы X конференции литературоведов Поволжья*. Ульяновск, 281.
- Еврипид. *Трагедии* В 2-х томах (1999). Серия: Литературные памятники Перевод Иннокентия Анненского. Изд. подготовили М.Л. Гаспаров, В.Н. Ярхо. М. Ладомир - Наука.
- Ермакова Л. Л. (2021). Вячеслав Иванов — переводчик и интерпретатор трагедий Эсхила. *Автореф. дисс. канд. филол. наук*. Санкт-Петербург.
- Забудская Я.Л. (2017). Концепция "идеального перевода" и "Эдип-царь" Ольги Вейсс. *IV Международная конференция по эллинистике памяти И.И Ковалевой: Тезисы конференции*. Москва, 25-27 апреля 2017. МАКС Пресс Москва, 75-80.

- Ипатова С.А. (2013). «Как по крылам зашумят, тенетами рощу обступят...»: о фетовском прочтении одного стиха «Энеиды» Вергилия (Aen. IV, 121) // А.А. Фет: Материалы и исследования / отв. ред. Н.П. Генералова, В.А. Лукина. Вып. 2. СПб.: Контраст. С. 108–126.
- История Древнего Рима. Erişim adresi: <https://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1408612075>;
<https://ancientrome.ru/publik/article.htm?a=1298860307>
- Кадочигова, О. М. отв. ред. (2015). *Русские книги из библиотеки Императорского Царскосельского (Александровского) лицея в Екатеринбурге*. Т. 1. Отечественные издания, опубликованные до 1830 г., из собрания Отдела редких книг Зональной научной библиотеки Уральского федерального университета / сост. О. С. Аркатова, О. С. Кравченко, Л. Э. Петрова [и др.];– Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та.
- Кибальник С. А., Русский Катулл от Феофана Прокоповича до Пушкина. Erişim adresi: <https://portal-slovo.ru/philology/43174.php>
- Коурова О. И., Далматовец (2000). А. Ф. Мерзляков — профессор Московского университета. О. И. Коурова. *Шадринская провинция: материалы третьей межрегион. науч.-практич. конф.*, 8-9 февр. Шадринск: ШГПИ, 81–82.
- Левин, Ю. Д. Отв. ред. (1995-1996). *История русской переводной художественной литературы: Древняя Русь. XVIII век*. РАН. Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом); СПб.: Дмитрий Буланин, Т. 1–2.
- Лемешев, К.Н. (2016). Источники примеров в «Кратком руководстве к красноречию» М.В. Ломоносова: сентенции Сенеки в русском переводе. *Вестник «Альянс-Архео»*, (13), 54–63.
- Леушина Л.Т., Прокопьева Л.Б. (2022). Первый в России перевод из Петрония (М.Н. Муравьев «Гражданская брань»). *Язык и культура*. 2022. № 57, 104–119.
- Литинская Е. П. (2007). Жуковский как переводчик античных лириков // *Россия и Греция: диалоги культур: материалы I междунар. конференции*. Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ. Часть II. С. 171 - 176.
- Лосев А.Ф. (1986) *Античная литература*, Москва, Просвещение.
- Морозова Г. В. (1990). Оды Горация в русских переложениях XVIII века. *Сборник научных трудов*. Алма-Ата: изд. КазГУ, 56-61.
- Национальная электронная библиотека (НЭБ). Erişim adresi: https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_002988020/;
https://rusneb.ru/catalog/003673_000052_RU+NOVOSIBIRSK_BIBL_2000274305/;
https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_005887879/
- Николаев С. И. (2004). Материалы для библиографии сочинений В. К. Тредиаковского и литературы о нем (1966–2003). *Сборник XVIII век*. СПб., Сб. 23, 338-370.
- Новикова, Л. А. (2016). Этические идеалы римского общества по комедиям Плавта и Теренция : *Выпускная квалификационная работа / Л. А. Новикова*, науч. рук. Е. В. Литовченко. Белгород.
- Панченко, А.М. Отв. ред. (1988-2010). *Словарь русских писателей XVIII века*. Вып. 1-3. Л.; СПб., Вып. 1 А-И, Л.: Наука, 1988; Вып. 2. Выпуск 2. К-П, СПб.: Наука, 1999; Вып. 3. Р-Я, СПб.: Наука, 2010.
- Писательницы России. Erişim adresi: <http://book.uraic.ru/elib/Authors/Gorbunov/sl-26.htm>
- Прийма, Ф. Я., главный редактор. (1972). *Поэты XVIII века*. Л.: «Советский писатель».
- Прокопьева, Л. Б. (2014). Античные буколики в интерпретации М. Н. Муравьева (к истокам сентиментализма). *Вестник Томского государственного университета*. № 386 (сентябрь). С. 18-23.

- Ревелли, Д. (1996). 'Гораций и русская литература XVIII - нач. XIX в.', Труды Отдела древнерусской литературы / РАН. Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом); СПб.: Дмитрий Буланин, 698-707.
- Российская государственная библиотека. Erişim adresi: <https://search.rsl.ru/ru/record/01003862047>
- Свиясов, Е.В. сост. (1998). *Античная поэзия в русских переводах XVIII- XX вв.: библиографический указатель*. Рос. акад. наук, Ин-т рус. лит. (Пушкин Дом); СПб.: Дмитрий Буланин.
- Сдобников В.В. Петрова О.В. (2001). Теория перевода. Учебник для переводческих факультетов и факультетов иностранных языков. Н.Новгород: Изд-во НГЛУ им. Н.А. Добролюбова.
- Семенец О. Е., Панасьев А. Н. (1991). *История перевода (Средневековая Азия, Восточная Европа XV – XVIII вв.)*, Учеб. Пособие, К.: Лыбидь.
- Şener, L. (2013). Büyük Petro dönemi Rusya'da çeviri faaliyetleri, *Tarih Okulu Dergisi*, XV, 569-576. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/144736>
- Şener, L. (2018). XVIII. yüzyıl Rusya'sında aracı dilden yapılan edebi çevirilere genel bir bakış. M. Dalkılıç (Ed.), *Uluslararası Bilim ve Akademi Kongresi'18, Bildiriler Kitabı* içinde (s. 559-565). Konya.
- Şener, L. (2021). XVIII. yüzyıl Rusya'sında antik Yunan edebiyatından destan ve şiir çevirileri. G. Gürçay (Ed.), *5. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Bildiri Tam Metin Kitabı* içinde (s. 161-168). Ankara: UBAK Yay.
- Титоренко Н. В. (2019). *Научная и педагогическая деятельность профессора П.Н. Черняева: диссертация кандидата Исторических наук, «Волгоградский государственный университет»*.
- Тронский И. М. (2019). *История античной литературы*. Москва : Издательство Юрайт.
- Файбисович В. М. (1977). *К источнику перевода Пушкина «Из Катюлла»* // Врем. ПК. С. 69—75.
- Филиппов В.В. (2011). Сенека-драматург в русских переводах. *Вестник Московского университета*. Серия 9. Филология. № 1, 67-74.
- Успенская, А. В. (2005). *Античность в русской поэзии второй половины XIX века, диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук, Санкт-Петербург*.
- Чуковский, К. И. ред. (1971). *Мастерство перевода*. М. : Советский писатель, Сб. 8.
- Электронная библиотека "Im Werden". Erişim adresi: https://imwerden.de/pdf/geliodor_efiorika_academia_1932__ocr.pdf
- История русской переводной художественной литературы 1800–1825 гг.: очерки. (2022). Отв. ред. В.Е. Багно, Е.Е. Дмитриева, М.Ю. Коренева. — СПб. : Нестор-История.
- Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века. 1725-1800. (1962-1975)*. М-во культуры РСФСР. Гос. ордена Ленина б-ка СССР им. В. И. Ленина. Гос. ордена Трудового Красного Знамени публ. б-ка им. М. Е. Салтыкова-Щедрина. Б-ка Акад. наук СССР. Гос. публ. ист. б-ка РСФСР. Науч. б-ка им. А. М. Горького МГУ. Москва.